

Etik İlkeler ve Aydınlatılmış Onam

Etik ilke nedir?

Etik karar verme sürecinde başvurulan genelleştirilmiş anlatımlardır. Tek ve mutlak bir ilke yerine, bir dizi ilkeye dayanır. Temel dayanakları, genel olarak paylaşılan ahlaki kanılardır. Beauchamp ve Childress biyomedikal alanda, özellikle tıp etiğinde ilkeci yaklaşımın öncüsüdür.

Etik ilkelerin özellikleri:

Oldukça geneldirler ve dayatmacı değildirler. Etik ilkeleri temel alan değerlendirmeler içinde bulunan bağlama ve kültürel dokuya göre değişiklik gösterebilir. İlkeler arasında bir önemlilik ve öncelik sıralaması yoktur; ancak belirli bir ilkeyi öne çıkararak tüm değerlendirme sistemini buna göre belirleyen düşünürler vardır.

Temel etik ilkeler:

Zarar vermemek (*Non-maleficence*); Yarar sağlamak (*Beneficence*); Özerkliğe saygı (*Respect for Autonomy*) ve Adalet (*Justice*)'tir. Bu temel ilkelerden çıkarılabilen ikincil ilkeler ise Dürüstlük (*Veracity*); Özel yaşama saygı (*Privacy*); Gizlilik (*Confidentiality*) ve Sadakat (*Fidelity*)'dir.

Mesleki beceri uygulamamızın konusu olan Aydınlatılmış Onam (Informed Consent) Özerkliğe Saygı ilkesinin tıp uygulamasındaki karşılıklarından biridir.

Özerkliğe saygı ilkesi:

Özerklik, insanda varlığı varsayılan, bireyin geleceğini planlamasına, kendi değerlerini oluşturmasına ve yaşamını bunlara göre yaşamasına, kendi hakkında kararlar vermesine ve bu kararları yaşamında uygulamasına olanak sağlayan bir kapasitedir. Kişinin bu kapasitesine saygı gösterilmesine ve onu ortaya koyması için uygun koşulların sağlanmasını istemeye hakkı vardır. İnsanda özerklik sınırlı bir özerkliktir; toplumsal, kültürel, fiziksel olanaklarla ve kişinin sağlık durumuyla sınırlanabilir. Tıpta bu ilkenin hayata geçmesi “**aydınlatılmış onam alma uygulaması**” ile olur. İnsan haklarının ve bireyselliğe saygının olmazsa olmaz ana koşullarından birisi bireye kendi sağlığıyla ilgili kararları verebilmesi için aydınlatılmış onamını verme ya da vermeme olanağını sunmaktır.

Aydınlatılmış onam :

Bir hastanın kendisine uygulanacak tanı ve tedavi yöntemlerinin kapsamını, yararlarını, risklerini; varsa seçenek yöntemleri, tedaviyi reddetmenin sonuçlarını bilerek bir uygulamayı kabul ya da reddetmesidir. Hekimler için bu konu, mutlaka bilincine varılması ve günlük meslek uygulamasında mutlaka hayata geçirilmesi gereken bir konudur. Hekimlerin gündelik mesleki uygulamalarında, hasta ve hasta yakınları ile ortaya çıkan sorunların çoğu, yeterli ve sürekli aydınlatma ve iletişimle ortadan kalkabilir. Aydınlatılmış onam alma etik bir sorumluluk olmasının yanı sıra, yasal bir zorunluluk boyutu da taşımaktadır.

Aydınlatılmış onamın türleri:

Sözsüz onam: Kan vermek için bir hastanın kolunu açıp uzatması vb.

Yazılı ve imzalı onam: Ameliyatlarda, araştırmalarda kişinin yazılı, imzalı, kimi zaman ayrıntıları hukuksal metinlerle düzenlenmiş biçimiyle verdiği resmi belgedir.

Ağır zeka gerilikleri, koma, bazı tür ruh hastalıkları gibi özerkliğin gerçekleşmesini olanaksız kılan durumlarda aydınlatılmış onamın nasıl alınacağı önemli bir konudur.. Hekimlerin zedelenebilir grup kabul edilen hastalardan aydınlatılmış onam alabilme becerisini de, bir mesleki tutum olarak geliştirmiş olmaları beklenir. Tüm bu durumlarda hekimin etik akıl yürütme becerisini kullanarak doğru karar vermesi ve bunu yetkinlikle uygulaması gerekir.

Etik akıl yürütme süreci:

1. Bir ilkenin ihlalini haklı çıkaran bir gerekçenin bulunması gereklidir.
2. İlkelerden birini uygulamak için ötekini çiğnemek kaçınılmaz olmalıdır.
3. Amaca göre, ihlalin biçimi, olabileceklerin “en az kötüsü” olmalıdır.
4. İlkeyi ihlal ederken, bu ihlalin etkisini en aza indirmeye çalışılmalı, korunan ilkenin en üst düzeyde gerçekleşmesi sağlanmalıdır.

Aydınlatılmış onam alma uygulamasının kuramsal temelleri ve bu beceriye ilişkin ayrıntılı bilgiler uygulama öncesi 2 saat teorik ders olarak anlatılacak; ders notu ayrıca dağıtılacaktır.

Aydınlatılmış Onam (Rıza) Alma Becerisi Eğitim Rehberi

Öğrencinin adı, soyadı :
Tarih: / / 20...

Dönem / Modül : .. / ..
Alt Modül :

Tüm basamaklar doğru, sıralı ve duraksamadan yapıлып, tümünden tam not alana dek beceriyi yineleyiniz.

Değerlendirme Çizelgesi:

1. Yetersiz: Basamağın hiç uygulanmaması, yanlış uygulanması ya da sırasında uygulanmaması
2. Geliştirilmesi gerekir: Basamağın doğru olarak ve sırasında uygulanması, ancak eğiticinin yardımına gereksinim duyulması
3. Yeterli: Basamağın duraksamadan ve eğiticinin yardımına gereksinim olmadan doğru ve sırasında uygulanması

	Beceri Basamakları	1	2	3
1	Hastayı karşılayıp gerekli ortamı sağlayınız. (El sıkma, mahremiyetin korunması, göz temasının sağlanması, hastaya daha önceki görüşmenin hekim tarafından hatırlanmış iletisinin gönderilmesi)			
2	Kendisini hastaya tanıtır. (Adı ve soyadı, unvanı)			
3	Yapılacak işlemi anlaşılır bir dille anlatınız. Teknik bir dil kullanmayınız.			
4	Yapılacak işlemin gerekçesini anlaşılır bir dille açıklayınız.			
5	Öngörülen yararı, beklentiyi anlaşılır bir dille açıklayınız. Rızayı zorlayıcı yönde yanlış beklenti yaratmayınız.			
6	Varsa risk ve tehlikeleri anlaşılır bir dille anlatınız. Rızayı zorlayıcı yönde riskleri olduğundan hafif göstermeyiniz.			
7	Başka seçenek olup olmadığını anlaşılır bir dille anlatınız.			
8	Anlaşılır olup olmadığını sorunuz. Eğer gerek görürseniz, bir eksiklik olmaması için kendi sözcükleriyle tekrarlamasını istedi.			
9	Hastanın anlatımını dikkatle/etkin dinleyiniz.			
10	Sormak istedikleri olup olmadığını sorunuz.			
11	Sorularına uygun yanıtlar veriniz.			
12	Rızası olup olmadığını sorunuz.			
13	Hastanın düşünmek için zaman istemesi durumunda sonraki adımları uygun biçimde planlayıp hasta ile paylaşınız.			
14	Tüm aşamalarda hastaya uygunsuz biçimde yönlendirici davranmayınız. Gönüllülüğü koruyunuz.			